

2 do 3 funte, — v Belgii nasproti na konja 23 funtov, govedo 46, ovco, kozo 11 funtov.

Ali je po takem čuda, da živinoreja pri nas ne napreduje? da imamo veliko bolezen? da je živina slabeja?

Gnojne soli

je bavarska dežela, ki meri le 1380 štirjaških milj, za leto in dan potrebovala 20.729 centov, — Avstrija na 11.000 štirj. miljah le 9788 centov.

Spet to kaže, kako s kmetijstvom stoji v Avstrii!

Zarad morske soli, o kateri so došle prošnje iz Kopra in Pirana, priporoča odbor: naj se 1) cena morske soli brž brž zniža, 2) dozdej navadna siva sol naj se prodaja čista brez vse mešarije, 3) kupčija se soljo po cesarstvu naj je prosta, 4) če se je več pridela, naj se prosto prodaja v tuje dežele.

Odbor pravi: ali ni to norčava (abderitiška) postava, da se smé morske soli le odločena mera narediti, kar se je več naredi, pa se mora v morje nazaj vreči! Še le lani se je tako pokončalo 15.000 centov morske soli in pred več leti so v reko Dragorijo toliko narejene soli vsuli, da ladije niso mogle naprej! Tako je gospodarstvo pri nas!

Po vsem tem pride odbor do tega, da državnemu zboru priporoča to-le:

Vladi naj se priporoča, da odpravi samoprodajo soli; dokler se pa to ne zgodi, naj se

1) cena vsakoršne soli zniža tako ali saj blizo tako, kakor v sosednih državah, in kupčijstvo s soljó naj je prosto povsod;

2) vse predpravice, po katerih posamezne osebe ali društva sol cenejše dobivajo, naj se preklicajo;

3) vse državne pogodbe, po katerih se sol v tuje države cenejše ali celó po tej ceni prodaja, katero napravljane soli stane, naj se temeljito pretresejo in preuredijo;

4) sol naj se nareja, kolikor mogoče, dober kup in po najumnejših vodilih, in vse naj se odstrani, kar ovira cenejšo naredbo soli;

5) naj se skrbi za to, da se vožnina soli po železnicah in ladijah zniža kolikor mogoče.

Royal Insurance Company v Liverpoolu.

Zavarovalno društvo za ogenj in življenje.

To društvo se je v Liverpoolu osnovalo 1845. leta na délnice (akcije). Glavnica ima dva milijona fd. sterlingov, in založnih novcev ima uže nad 1 milijon fd. sterlingov, da je toraj tega društva vse imenje več nego 30 milijonov gold. a. vr. Poleg te velike imovine je tudi opomniti, da deležniki niso samo s podpisanimi délnicami, ampak z vsem svojim imetkom porok za društvena izplačila. „Royal Insurance Company“ v Liverpoolu je gosp. Girolama Basevi-ja v Trstu narekla za glavnega pooblaščenca v Avstrii ter na Laškem. Za tega del je gosp. Basevi po nekterih avstrijskih deželah v novič postavil inšpektorje, — med njimi gospoda Avgusta Vrtnika iz Ljubljane za Kranjsko, Koroško, spodnje Štajarsko, Goriško, Gradiško, Istro in Hrvaško. Ti inšpektorji nimajo v rokah samo nasprotnega zavarovanja, nego če kdo želi, zavarovalne nasvete s predlogami pošiljajo naravnost gosp. Basevi-ju ter po njem voditeljstvu v Liverpool. Družba hitro in tančno izplačuje. Posebno se lahko opomni, da je bilo to društvo tudi udeleženo velike škode, katero je ogenj naredil gospodom Neuman-om v Aradu, ter da je 54.000 gld. naglo in brez okoliša poslalo peštanskej

zavarovalnici. Gotovo bode na korist tistim, kateri se zavarujejo, da je to društvo tudi čez Avstrijo razprostrlo svojo delavnost.

Apis.

* Asekuracija dunajska pod imenom „Apis“, ki živino zavaruje, se je lansko leto dobro razširila, zlasti po Marskem, Českem in Šlezkem. 1866. leta je imela živine zavarovane le za 2 milijona gold., lani pa že do blizo 5 milijonov. Za škodo, ki so jo gospodarji lani trpeli, jim je plačala čez 400.000 gold.

Starozgodovinske stvari.

Kakošnega rodú so bili starodavni Karpiani?

Spisal Dav. Trstenjak.

Že učeni Murray je rekel: „Karpati so materna dežela Slovanov.“ Pod Karpate stavlja Ptolomaj rod Karpianov (*Καρπιανοί*). Ephoros je prvi, ki Karpianov omenja; on jih imenuje: Karpide, to je: Karpovce, Karpolane. Ptolomaj njihova stanovališča natančneje naznamlja ter pravi, da so stanovali med Bastarni in Peucini (*Πευκίνοι*).¹⁾

Ni še dognano, ali so Bastarni in Peucini bili keltsko ali nemško pleme. Nahajamo jih že okoli 170. leta pred Kristusom v imenovanem okrožji Dnjestra in po planinah sedmograških, ktere so se zaradi tega velele „alpes bastarnicae.“ Grški pisatelji, kakor: Diodor in Polibij jih imenujejo Galate,²⁾ tako tudi Plutarh; med rimskimi jih Keltom prištevajo Livij in Justin; Dion Kassi Trakom, Appianos Getom, toda gotovo po zmoti, in le geografično.*

Proti koncu 3. stoletja pred Kristusom so ta keltska plemena prilazila od kerkynskih (Schwarzwald) logov na severni strani Karpatov, in se v razne betve razdelila, na priliko: v Anarte od Lunine hoste (Manhart) do reke Vahe (Waag), Sindone, Atmone, Anarthophrakle itd., vsi ti so svoje sedeže imeli med Dnjestrom in Karpati.

V 2. stoletji po Kristusu zginili so do čistega iz zgodovine; zdržali so se še le kot pastirje v planinah, zato nekteri mislijo, da je staroslovenska beseda Vlah, ktera pomenja Kelta in pastirja, nastala po načinu življenja in opravih teh keltskih ostankov.

Po popisu stanovališč (pri grških in latinskih pisateljih), v katerih so sedela gori imenovana keltska plemena, za Karpiane ni bilo družega prostora, nego pokrajina od virov Tise do reke Vahe, toraj krajina od južne strani Karpatov do Dunaja in meje sarmatskih Jazygov, kateri so 52. leta po Kristusu se med Tiso in Dunajem naselili bili, in zemljišče od virov rečic današnjih: Šajava, Tarna, Jagera (Erlau) do bačkega kanala posedli.

Vse današnje zgornje Ogersko — domovina Slovakov in Rusinov — bilo je tedaj okrožje, v katerem so Karpiani v stari dōbi stanovali. Gotovo pred prihodom keltskih plemen h koncu 3. stoletja pred Kristusom so njihovi sedeži tudi segali čez Karpate do virov Visle, in čez Vaho do Lunine hoste, zakaj tam še nahajamo za Tacita rod Osov in Araviskov,³⁾ kateri so bili nemškim Marsingom in Gotinom podvrženi

¹⁾ Ptolom. 3, 5.

²⁾ Diodor „Exc.“ ed. Wessel str. 313. Polyb. „Ex. leg.“ LXIII. str. 883.

³⁾ To se lahko spoznava iz Livija (Epit. LXIII.), kateri njihovo okrožje imenuje „in Thracia.“

⁴⁾ Tacit. Germ. cap. 43.

in so po istem Tacitu panonski jezik govorili, kateri se je razločeval od germanskega, keltskega in sarmatskega.

Lunina hosta (Lunae sylva, pri Ptolomaji *Λοῦνα ὄλη*) je današnji Manhart. To so dokazali najučenejši komentatorji Ptolomajevi, kakor Barth, Buchner¹⁾ in drugi.

Manhart pa ni druga kot nemška prestava slovanskega imena: lunina hosta, od man, to je, mesec, luna, hart, gozd, log, hosta. Razun latinščine in slovanščine (in sicer vseh slovanskih narečij) ne pozná noben jezik besede luna v pomenu: mesec, svit, Wiederschein, poznamenovanje to je toraj izvirno slovansko, in ker so ondi stanovali Osi, kateri so panonski jezik govorili, tedaj so Panoni bili Slovani.*)

Karpiane imajo nemški zgodovinarji, kakor Zeus in Wietersheim, za traško pleme (Diefenbach za nekakošno zmes vendar niti iz Keltov niti iz Germanov obstoječo!!); al temu trdenji se zoperstavlja vsa sporočila starih pisateljev o sedežih Trakov. Glavni sedež Trakov bili so iztočni kraji od Haema. Tukaj jih imenuje Homer za trojanskih časov.²⁾ Nobena betva Trakov nikdar ni stanovala na južni strani Karpatov med viri Tise in Vahe.

Gete, betvo Trakov, nahajamo sicer v makedonski dôbi bliže proti severu zraven Skytov po današnji Valahii, Moldavi in Erdeljskem, al sopet ne pod južnimi, ampak pod iztočnimi panogami Karpatov.

Ravno tako tudi sedeži druge glavne betve Thrakov — Dakov — niso dalje segali nego do Tise.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Nove državne razmere.

V zagovor slovenskih národnih zastopnikov.

Spisal L. Svetec.

V zadnjih „Novicah“ sem obljubil, da hočem o priliki naše politiško stališče, na katero so nas postavile naše razmere in dogodbe lanskega leta, obširneje razložiti in sprožiti očiten pogovor o tem, kako smo se vladali slovenskega naroda zastopniki, posebno državni poslanci; ali je res, kar so nam mnogi očitali, da smo zgrešili pravo pot; da smo ravnali proti koristi, proti pravim željam in potrebam svojega naroda; in ali ni morebiti nasprotno res, da smo svojo nalogo prav razumeli in okoliščinam primerno ravnali.

Vsak dobro vé, da mnoge ostre sodbe, mnogi napadi na nas zastopnike niso brez nasledkov ostali. Mnogi so jeli dvomiti, in v zaupanju do nas omahovati. Razprtija se vriva med narodne delavce, ki so pred vedno le ene misli, enega namena bili. To nobenemu pravemu rodoljubu ne more vse eno biti.

Da še nimamo odveč moči, in da se nam sovražnikov ne manjka, ki od vseh strani prežé, kako bi nam škodovali, to vsak nas dobro vé, in prepričani smo, da samo po složnosti, enodušnosti, neomajljivo-trdni disciplini bode mogoče vse napade srečno odbiti in pa napredovati; a nesloga, da bi nas pripravila še ob to, kar smo po mnogoletnem boji s tolikim trudom in tolikimi žrtvami naših najboljih rodoljubov privojskovali.

¹⁾ Barth. „Deutsch. Urg.“ II, 22. Buchner „die Einwohner Deutschl.“ nach Ptolom.“ XI. 4.

²⁾ Skylax Peripl. 67. s. Plin. IV. 18. Mela II, 2.

*) Ne dá se misliti, da ne bi bil Ptolomaj, kateri je svojo geografijo grški pisal, imen tako sporočil, kakor so se glasila v ustih prebivalcev okolice. Kdor tedaj trdi, da je *Λοῦνα* latinska prestava nemškega Man, nikakoršnih nima veljavnih dokazov. Pis.

Moj namen je, pravo, stvarno kritiko sklicati na delo. Naj se naša politika sodi tako, kakor se vsaka soditi mora; saj ne dela vselej človek sam politike, ampak okoliščine in dogodbe; blagor si vsakemu politikarju, kateri se zná z ozirom na svoj končni namen teh tako poslužiti, da mu koristijo ali vsaj ne škodijo!

Najbolj se nam je očitalo to, da smo se dvalizmu udali; da smo federalistični program zapustili; da smo slovansko solidarnost razdrli.

Jaz bom po vrsti o vsakem teh očitkov govoril, in nazadnje dodam še svojo misel, kako nam kaže odslej ravnati.

Dvalizem v Avstrii ni nova prikazen. Imeli smo ga že pred 1848. letom mnoga in mnoga leta. Tudi takrat so bile dežele takraj Litave, to je česke, nemške, slovenske, laške in poljske ena polovica, pod združeno dvorno kancelarijo na Dunaji stoječa in absolutno vladana; a dežele unkraj Litave, to je, Ogersko, Hrvaško in Slavonsko, potem Erdeljsko druga polovica, ki je imela svojo ustavo in stala pod ogersko in erdeljsko dvorno kancelarijo.

Avstrijski državniki so sicer že tudi v tistem času večkrat poskušali, da bi centralizem namesti dvalizma vpeljali, ali vselej brez vspeha. Od federalizma takrat, ko so narodnosti še po večem trdo spale, še ni bilo spomena.

Leta 1848. so si Ogrri izdelali in od cesarja Ferdinanda potrjeno dobili novo ustavo, po kateri se je med družim tudi to premenilo, da je zvršilna oblast od ogerske in erdeljske dvorne kancelarije prešla na odgovorno ministerstvo vsem ogerskim deželam skupno. Na tej strani Litave nam je bila obljubljena posebna ustava. Dvalistični organizem je imel tedaj še naprej ostati, in tudi takrat so ljudje bili te misli, da ne more drugače biti; zakaj naš tadanji državni zbor je sprejel to načelo brez obotave, in po njem postavljeni odbor, ki je imel novo ustavo izdelati, in v katerem so tudi Čehi, Poljaki in Slovenci sedeli, izdelal je kromeriško ustavo popolnoma na dvalistični podlogi. Bilo jih je sicer tudi že takrat nekoliko v zboru, ki so zahtevali, naj se Avstrija, pa le, kar je je takraj Litave, po federalistično uravná, in to — kar je imenitno — ne po historiskih, ampak po narodnih grupah; toda ostali so v manjšini.

Še le novo ministerstvo Švarcenberg-Stadionovo je centralistično idejo spet poprijelo; odpravilo je ogersko ustavo in kromeriški načrt in dalo oktroirano ustavo od 4. marca 1849. leta za vse cesarstvo veljavno. Baron Bach je nadaljeval v istem smislu, samo da po absolutnem potu.

Oktoberska diploma, ki je za tem, po nesrečni laški vojski, prišla, je historiske pravice kraljestev in dežel spet pripoznala; ali ustanovila je mnogotere reči za skupne, ki po ogerski ustavi niso bile skupne; in zahtevala je, da naj se té vprihodnje skupno obravnujejo. Te reči so bile, kakor je znano: zunanje, vojne, denarske in narodno-gospodarstvene.

V načelu je bil po tej diplomi dvalizem spet oživiljen, samo da so skupne zadeve imele centralizirane ostati, in posameznim deželam se je obetalo precej veliko avtonomije.

Februarski patent, ki je imel oktobersko diplomu vpeljati v življenje, drži se proti Ogrom istih načel, kot diploma.

Ogrri so se tej novi državni uredbi precej odločno uprli, zahtevajoč svojo ustavo od 1848. leta in trdeč, da svojih starih pravic, namreč davke in vojake na svojem deželnem zboru privoljevati, nikakor ne morejo popustiti. Istih misli so bili tudi Hrvatje. Neogerskih dežel zastopniki so sprejeli oktroirano ustavo in prišli

nadjati čisto nobene podpore od nobene strani ne od Nemcev ne od Slovénov, če tudi o tem molčim, da še Slovenci sami v tej reči nismo prav složni. Zbudili bi bili mi s tako zahtevo v državnem zboru veliko viharja med Nemci in Lahi, a podpore ne bi bili našli od — nikogar. To pa vsak znalec parlamentarnega življenja vé, da je nespametno staviti take predloge, katerih padec je naprej gotov, ker če to tudi družih škodljivih nasledkov ne bi imelo, ta graja gotovo zadene predlagovalca, da ljudi in okolščin ni poznal.

Iz tega mislim, bode do dobrega razvidno, da je federalistični program, ki smo ga imeli, postal zastran dežel ogerske krone popolnoma, a zastran družih neogerskih dežel vsaj v 1., 2. in 3. točki nemogoč. Ostali ste nam od njega le še 4. in 5. točka, to je, kolikor se je tikal deželne avtonomije in národne ravnopravnosti.

Ali smo môgli, in smeli biti za vse te premembe v djanskem življenji slepi? Ali smo mogli reči, da jih celó ni? In ako smo videli, da so, ali smo jih smeli in ali smo jih môgli prezirati?

Ni tedaj res, in zevsem po krivici se nam je to očitalo, da smo mi popustili federalistični program; prava resnica je le ta, da so nam okoliščine in dogodbe za zdaj nemogoče storile, da bi se ga bili s celoma držali. A kolikor smo môgli, to smo storili. Omejivši svojo delavnost na poslednji dve točki od programa, poganjali smo se nevtrudoma za deželno avtonomijo in národno ravnopravnost. Da naš trud ni bil brez vspeha, pričajo §§. 11, in 12. prenarjene ustave; potem §§. 8. in 9. postave o delegacijah; priča tudi §. 19. osnovnih državljanskih pravic. Lahko se je prepričati, komur je mar, da niti kromeriška ustava, z večino po Slovenih izdelana, deželam in národom ni večih pravic dajala.

Ta vspeh bode, jaz se trdno tega nadjam, pred mirno in preudarno kritiko, dovolj opravičeval federalistične državne poslance, in dokazoval, da so svojo dolžnost, kolikor so jim dogotovljene okoliščine dopuščale, vestno izpolnovali.

Tistim, ki so nam, posebno slovenskim poslancem, očitali, da smo solidarnost med federalisti razdrli, odgovarjam, da tudi to ni res, in to že za to ne, ker prave solidarnosti po enem programu in eni obliki osnovane med nami dozdej še nikdar ni bilo. Kdor drugače misli, njega prašam: po kom bi se bili mi morali ravnati, da bi bili solidarno ravnali? Ali po Čehih, ali po Moravanih, po Poljaki ali po Tirolcih? Opomniti mi je, ko to prašanje stavljam, da ne mislim na to, kako smo pri ti ali oni priliki glasovali, ker je glasovanje tistih, ki so v manjšini, po večem tako brez vsake pomembe; odločno in načelne važnosti je bilo le to, da smo v državni zbor volili; da smo vanj šli in v njem ostali, ker smo s tem faktično njegovo oblast pripoznali in njegovim sklepom se podvrgli.

To imajoč pred očmi prašam tedaj: po kom bi se bili morali ravnati, da bi bili solidarni? Saj vemo, da se niti deželni zbori niti izbrani državni poslanci niso enako ponašali. Českí zbor, ko so Čehi večino imeli, je sklenil adreso; ali voliti za sedanji državni zbor ni hotel; Moravani in Tirolci so sklenili adreso, ob enem pa tudi za sedanji državni zbor volili. Poljaki so volili brez adrese. Ko so potem pri družih volitvah Čehi in Moravani v manjšini ostali, njihovi, po nemški večini izvoljeni poslanci niso hoteli v državni zbor priti; a Poljaki in Tirolci so prišli. Naj zdaj eden reče, po katerih bi se bili mi Slovenci ravnati imeli, da bi bili solidarni? Ali po Čehih, ali po Moravanih, ali po Tirolcih, ali po Poljaki?

Ako se je tedaj skoraj vsak federalistični deželni zbor drugače ponašal — in mislim, da je imel vsak svoje trdne razloge za to — kdo more nam Slovincem očitati, da smo mi solidarnost razdrli? Kdo more nam — najslabijim — zameriti, ako smo, kakor vsi drugi, tako tudi mi najpred na-se in na svoje okoliščine gledali? Vrh tega nam je dr. Rieger sam precej po nesrečnih českih volitvah odpisal, da je solidarnost, kakor je bila na shodu federalističnih poslancev meseca februarja l. l. na Dunaji domenjena, po dogodbah prestala, in da naj se za zdaj vsaka dežela ravná po svojih lastnih razmerah.

Nekteri so od nas slovenskih poslancev zahtevali, da naj zavolj solidarnosti s Čehi in Moravani zapustimo državni zbor, in so nam zeló zamerili, ko tega nismo hoteli storiti. Tukaj naj povem najpred to, da se izstopa nismo ogibali zavolj diét, kakor nam je „Zukunft“ tolikrat pritkala; temveč da smo bili izstopiti odločeni in gotovi, kakor bi bil državni zbor v našo deželno avtonomijo posegel, in tudi brez tega, kakor bi bili Poljaki in Tirolci izstopili. Ali ko državni zbor v avtonomijo ni segal; ko so Poljaki in Tirolci ostali — ostali smo tudi mi.

Ali smo smeli samovoljno, brez trdnega razloga in sami izstopiti? Ali bi ne bili nasproti delali deželnim zborom, ki so nas poslali? Ali bi ne bili federalistično stranko državnega zbora brez potrebe za naše glasove oslabili? In kaj neki bi bili s tem dosegli? Morda dvalizem podrli? Ali državni zbor razgnali? Njegove sklepe zadržali ali neveljavne storili? Kdo je tako predrzen, ali tako neskušen, da bi se tacega nadjal! Gotovo je pa, da bi bili deželni zbor kranjski, edini, v katerem imamo Slovenci določno večino, v nevarnost spravili; vlado še huje na-se zdražili, in pred svetom se smešne storili, ker — „vana est sine viribus ira.“ Da tega véliki slov. politiki ne vejo!

Ako se na Čehi in Moravane kaže, da niso hoteli v državni zbor, na to odgovarjam, da je med njimi in nami nekaj razločka. Oni so pri družih volitvah v manjšini ostali, ter niso prišli; ali mi ne vemo, kako bi se bili že prvokrat držali, ko bi bili vedeli, da večino zgubé, in kako drugokrat, ko bi bili v večini? Vsaj za Moravane gré misliti, da bi bili, kakor prvokrat, v državni zbor volili, ko bi bili večino imeli.

Sploh naj se pa naše okoliščine ne merijo po českih. Tam je moč; tam razvita in utrjena narodnost in starodavno historičsko pravo; veliko plemstvo hodi z narodnjaci. Naš položaj je ves drugačen. Tega naj nikdar ne zabijo tisti, ki zahtevajo od nas politiko po českem kroju! (Dal. prih.)

Starozgodovinske stvari.

Kakošnega rodú so bili starodavni Karpiani?

Spisal Dav. Trstenjak.

(Dalje.)

Da so Karpiani bili Slovani, to je že Šafařík dokazal; naj jaz navedem še nove dokaze, kateri Šafaříkove dopolnujejo.

Ptolomaj v zemljo Karpianov stavlja mesta: Gormanon*), Arsikva, Asanka in Uskenum. Ta imena nosijo slovansko lice; Gormanon = Gormanovo, Gormanje, od gora; Arsikva, primeri zarad oblike: Ponikva od slovanskega arsek, rsek, grčast, toraj

*) Nekteri codices imajo: Bormanon, toda od bor, mesto v borovji, Bormanje.

mesto, ktero je na grčastem svetu stalo*); Asanka, stara oblika za Jasanka, primeri: Jasenice, imena krajev; to tudi pomenja korenika usk, lucidus, splendens, litevsk: auszra, auszka, dea lucis, matutina.

Med rekami se imenujete Kus (Kusus) in Grana, Granva današnji: Gran. Poslednje ime je že Šafařík dokazal kot praslovansko, in vas, v katerem Grana izvira, se še danes veli: Hranovnice. K reki Kus (Vaha?) primeri ime rečice studene: Kusida, na meji črnogorski (Vuk, rječ. s. v.) sansk. kuçala, mrzla voda.

Imena traških mest imajo skoro vsa pristavek: dava, postavimo: Netindava, Petrodava, Sucidava, Utidava, Doridava, Singidava, Sergidava, Ziridava, ali pa: thusa, postavimo: Zarmisegethusa itd.

Da so Karpiani bili Slovani, priča tudi ime gore Karpat, ὁ κάρπατης ὄρος; al jaz ne morem s Šafaříkom imena izpeljevati iz hrb = hrib, ker Grki bi bili pisali: καρβατης, καρβίαντοι, Latini: Harbates, Harbi, ne pa: Carpatas, Carpi. Po mojem mnenju pomenja karp, karpati (scilic. breg, hrib primeri: rogat): mons curvus, tortuosus, kegelförmig zugespitzter, gewundener Berg. Prvotni pomen korenike: karp, krp, je: sich winden, wölben, gebogen sein, zato štajerskoslov. krpale = lôcni, Futterschwinge, krpale, lôcni na nogah, česk. metath. kraple, Schneeschuhe, starslov. krpá, textura. Karpat je toraj v pomenu enak z imenom karpatske 7400 čevljev visoke gore: Krivan, mons curvus, tortuosus, in res so Karpati večidel: montes tortuosi.

Čista se še je ohranila oblika v imenu: Karpolani, Kropolani, kakor se ena podkarpatska vas veli. Tudi na Štajerskem, in sicer v šmarski in sivniški fari, imamo vesi z imenom: Karpule, Korpule in tudi te stojijo na obočnih hribih, do katerih drži vijugasta pot.

Sem še spadajo prestara imena severnih Slovanov: Karpenko, Karpinski, Karpov; krajev: Karpovice, gotovo tudi: Krapina za: Karpina; dalje ljudstva poljskega: Kurpiani. Karp, korp pa je = kalp, kolp, zato ime rek: Kolpa, Kolpina, Kolpinka, imena rek in rečic pri severnih Slovanih in v nekdanji Panonii, in ime pomenja: krivanka, der in Windungen, Krümmungen strömende Fluss.

Karpiani so bili mogočen rod, in od Ephora do Guida ravenskega (okoli 886 po Kristusu) jih omenjajo vsi imenitniši pisatelji. Ravenski geograf piše, da je domovina Karpianov bila Sarmacia; s tem imenom pa so pisatelji devetega in desetega stoletja poznamenovali stanovališča in sedeže severnih in severno-iztočnih Slovanov. Nemeč Schlötzer, kateri se je dosti trudil s prazgodovino Slovanov, tudi postavlja prabivališča Slovanov v okrajino, v kateri najdemo v stari dōbi domovino Karpianov.¹⁾

(Dalje prihodnjič.)

Slovansko slovstvo.

* *Nase pravice.* Sastavio dr. Bogoslav Šulek.

Ova knjiga je izbor povelja, zakona i drugih spisa, izvadjenih iz saborskih spisa i Kukuljevića djela: „Jura regni“, znamenitih za državno pravo kraljevine dalmatsko-hrvaško-slavonske, od godine 1102. (ili bolje 1108, jer tim dokumentom počimlje), kad smo se s Ugarskom sdružili, do god. 1868. Latinski su doku-

*) Arsikva tudi zná stati za: РЪСИКВА primeri krajna slovanska imena: Rsava, Resava itd. Tudi je stala na levem bregu Dunaja trdnjava Karpe, v tretjem stoletju škofovsk sedež.

Pis.

1) Schlötzer, Nestor II, 67.

menti prevedeni i protumačeni. Ovo je dakle kao diplomatska historija našega državnega prava, svakomu razumljiva, te će ga autentično obavijestiti o njegovu stanju i sadašnjem prostranstvu trojedne kraljevine i njezine avtonomije, kao i ob odnošenju k Ugarskoj i Avstriji. U knjigu uvodi liep predgovor i članak o našem državnom pravu. „Dragoljub.“

Ozir po svetu.

* Koliko žganja in piva (ola) popijó po svetu. Po večletnih skušnjah se je izvedelo, da na enega človeka se more šteti na Rusovskem 34 bokalov žganja, piva pa le 6 bokalov, na Pruskem (Prajzovskem) žganja 22, piva 48 bokalov, v Avstrii žganja 4, piva 86 bokalov, na Francozkem žganja 7, piva 84 bokalov, na Angležkem žganja 15, piva 44 bokalov, na Bavarskem (Parskem) žganja nič, piva pa 346 bokalov na enega človeka. — Po takem Rusi popijó največ žganja, Bavarci pa čuda veliko piva.

* Ljudske šole na Francozkem so v zelo slabem stanu. Ne davno je doslužil 73 let star učitelj 49 let, in koliko je dobil mirovine (penzije)? — 100 frankov ali komaj 50 gold. našega denarja. Drug 74 let star učitelj je služil 40 let, in dobil je 61 frankov mirovine! Ako se pomisli, koliko se potrosi za lišp v Parizu, za zabave cesarjeve, za armado itd., pa se primerja s tem beraški denar za dosluženi 49 in 40 let ljudskih učiteljev — se pač vidi, koliko je Francozom, katerih vsaka druga beseda je „civilizacija“, ležeče na omiki narodovi. Ni tedaj čuda, ako 1863. leta v vojake poklicanih mladenčev izmed 100 jih je le 28 znalo brati, 1865. leta le 25, 1866. leta le 24!

Zabavno berilo.

Juri Štrkelj najde zaklad.

Spisal Ivan Zarnik.

(Dalje.)

Juri. No, sedaj vse vem. Imam domá tudi palico, ktera mi bo na tanko pokazala, kje da je šac zakopan, ako jo tudi kacih pet korakov od zaklada v zemljo vsadim. Druzega tedaj ne potrebujem, kakor kramp in motiko, pa bo. Kaj ne, Marko?

Marko. Da, prav imaš, ljubi moj! Pa lej, kmalu bi ti bil nekaj pozabil povedati, in brez tega bi bil ves tvoj trud zastonj!

Juri. Kaj tacega?

Marko. Da zaklada pred ne pogledaš, kakor jutro zjutraj, ko bo že solnce visoko na nebu stalo!

Juri. Bog in sv. Juri te vsliši, Marko! To ti povem, da frdamano ga bova žehtala, če se to zgodi, Marko!

Marko. Sedaj le hitro se odpravi, kajti ura gré že na enajst, in pred polnočjo pa moraš ti na vsako vižo sam pri bukvi biti; do tje pa je tudi dobro gredé poldrugo uro!

Juri. Zdaj grem le domú po kramp in motiko, potem jo bom pa urno udaril po šac.

Marko. Bog daj srečo!

Juri. In sv. Juri!

Marko. Bog!

Zdaj se ločita. Juri korači tihih korakov po kramp in motiko na svoj dom, Marka pa se je tudi domú spat napotil, kajti bilo je že blizo enajste ure. Tiho prikoraci Juri domú in gré naravnost na skedenj po kramp in motiko, vzame pa tudi neko staro prav zaprašeno laterno s sabo; noč je bila temna, in vrh tega pa tudi

izstopivši iz državnega zbora, veliko moralno moč vdihnilo Slovencem, in storili, da bi bili spet vsi složni. Jaz te misli nikakor nisem. Slabo bi bilo, ako bi moralna moč slovenska zavisna bila od tega, kako ta ali oni poslanec glasuje ali dela. Ali morda ni bilo moralne moči med nami, ko je bila večina slovenskih zastopnikov ne samo, recimo napačnih misli, nego odločno nemška in naši narodnosti sovražna? Ali nas je ponašanje naših zastopnikov pod Schmerlingom zadrževalo, neutrudoma za narod delati, in pod Belkredijem in Beustom v zborih večino dobiti? Vrh tega v politiki, kakor na vojski, ne odločuje le moralna, ampak tudi fizična moč in razumnost in slab je tak vojvoda, ki se v bitvo spušča takrat, ko vidi, da ni dosti jak, in da ga močnejši sovražnik lahko razbije in zatara.

Tudi zastran sloge mislim, da se tisti motijo, ki menijo, da bi bil naš izstop iz državnega zbora vsem Slovencem po volji. Jaz sam jih poznam previdne in skušene slovenske rodoljube, ki so drugačne misli. In naj bi bili po našem izstopu še nasledki nastopili, kakor smo se jih po pravici bali; naj bi bil Bach na Kranjskem še ostal, in nadaljeval svoje delo proti narodnim možem, časnikom, šolam, volilcem itd., naj bi bilo narodnjakom na Kranjskem jelo pri volitvah za deželni zbor in za druge zastope napak hoditi: kako hitro bi se bila kritika obrnila in nemara, da ti, ki zdaj vpijejo, zakaj nismo izstopili, ti isti bi nam bili potem še glasneje očitali, da je naš nerazum, naš nespametni izstop vse te stiske in nesreče kriv. Tako bi tudi pri tem našem ravnanju ne bilo brez razprtije ostalo.

Ali če nam je res kaj za slogo in medsobno dobro porazumljenje, jaz vem do tega drugo, prav lahko pot. Naj privolijo tisti, ki nas sodijo in obsojajo, nam poslancem toliko pravice in svobode, kolikor je sebi svojé. Oni mislijo, da pravo trdijo, da želje in potrebe slovenskega naroda poznajo, da v njegovem imenu in na njegovo korist delajo. To isto mislimo tudi mi za-se. Naj se nam privoli, da smemo tudi mi svoje prepričanje imeti in po njem ravnati, pa je cele pravde konec.

Če se nazadnje pokaže, da so naše misli krive, kar pa dozdej še ni očitno — potlej bo narod pri drugih volitvah druge može izbral, in sicer tiste, za ktere bo skušnija pokazala, da so bili previdnejši in pametnejši od nas.

Po tem načelu, mislim jaz, bi mi, da-si v tem ali onem različnih misli, lahko prijatelji bili, in složno, vsak na svojem mestu, v naroda prid in napredek delali.

Naposled omenjam še to, kar se nekteri bojé, da bo nova ustava veri škodljiva. Jaz se tega ne bojim. Ustava sama nima po moji misli nič veri niti cerkvi nevarnega. V tolažbo tistim, ki se tega bojé, lahko povem, da kardinal Rauscher, ko je bila ustava v gosposki zbornici na vrsti, iz verskih obzirov ni nasprotoval, temveč je pri tretjem branji za-njo glasoval.

Ne bom rekel, da bi sedanja večina državnega zbora ne mogla kaj cerkvi in verskim resnicam nasprotnega skleniti; ali tega ne bo sedanja ustava kriva; kaj tacega bi se tudi po februarški ali drugi ustavi lahko zgodilo, ako zborna večina in vlada nimata pravih misli.

(Konec prihodnjič.)

Starozgodovinske stvari.

Kakošnega rodú so bili starodavni Karpiani?

Spisal Dav. Trstenjak.

(Dalje.)

Presodimo še tukaj na kratko dela tega junaškega naroda.

Avreli Viktor ¹⁾ in Vopisk sporočata, da so Karpiani okoli leta 180—192 po Kristusu mogočne Rimljane prisilili na podavanje tributa. Za cesarja Karakalla (212) so se bojevali proti Moissom (Mysii), kateri so prebivali na desnem bregu Dunaja v današnji Srbii. ²⁾ Pozneje so se združili z Gotini, Borani in Vrugundi.

Ker so videli, da Goti dobivajo od Rimljanov denarno pomoč, so tudi Karpiani poslali poslanca do Tullija Menophila, kateri je bil poveljnik Moesii, in so drzno terjali, naj se tudi njim ta pomoč daja, rekši, da so oni boljše kot Goti.

Rimski cesar Philippus Arabs se je, ker so čez Dunaj stopili in Panonijo plenili, dve leti bojeval z njimi (245—247). V tem boji so se posebno arabski Mauri hrabro držali, in pomagali, da so Karpiani bili potolčeni. ³⁾ Philip je dal v ta spomin denar kovati, kateri ima napis: „victoria carpica“, in cesar je dobil od rimskega starešinstva priimek: Carpicus Maximus.

Pozneje so se združeno bojevali z Goti, Borani in Vrugundi, in Zosim pripoveduje, da nobeden ni bil kot Illyrika in Italije pred njimi varen, celó v Azijo so se ta plemena upala. Zosim zmirom govori o četverih plemenih (γέννη), ktera so se združeno vojskovala proti Rimljanom in stavlja jih zmirom v tej vrsti: Borani, Goti, Karpi in Vrugundi (nekteri codices imajo Phrugundi). Dognano je, da Borani in Goti so bili nemškega rodú, Phrugundi pa staropruskega.

Tudi Jornandes, ⁴⁾ popisovaje vojno teh plemen z Rimljani, imenuje ta ljudstva po Zosimovi vrsti, pa zraven tega še tudi imena vojskovodjev: Respa, Veduco, Thuro, Varo. Respa*) je toraj bil vojvoda Boranov, Veduko Gotov, Thuro Karpianov in Varo Vrugundov.

V imenu Thuro dobivamo nov dokaz za to, da so Karpiani bili Sloveni. Ime Turo je do današnjega dne zeló omiljeno prebivalcem karpatskim. Priimek Tur so imeli junaški vojskovodje slovanski, postavimo: Jar-Tur, Tur-Vsevolov v pesmi o polku Igorovem. Cela betva Slovakov se velijo Turčani in vesi: Tur, Turec itd. je obilo na Slovaškem.***) Po Šafařiku je bog boja se zval pri starodavnih Slovanih Tur, tedaj zeló naravno, da so vojaški vodje nosili ime Turo.

Karpiani, dasiravno večkrat od Rimljanov premagani, vendar niso mirovali, temuč za cesarja Galerija (leta 295) so sopet čez Dunaj v Panonijo pridrli, zato je začel Galeri proti njim ljuto vojsko, in jih je 305. leta večidel s silo preselil v Panonijo. Avreli Viktor piše: „v tej dôbi so bili Markomani premagani, in ves rod Karpianov na naše (rimsko) zemljišče prepeljan, kar se je z jednim oddelom že za Avrelijana zgodilo.“

Sv. Hieronim pa v svoji kroniki piše, da so Karpiani v 8. letu Dioklecianovega vladarstva (292—293) bili na rimsko zemljišče preseljeni, gotovo ne kot sužnji, temuč kot „deditii“ — na podlagi podvrženske pogodbe.

¹⁾ Aurell. Vict. 39, 43. Vopisc. 39.

²⁾ Corpus script. hist. Byzant. ed. Bonn I. str. 124.

³⁾ Zosim. I, 20. I. 31.

⁴⁾ Jornandes, cap. 20. primeri komentar k Zosimovemu in Jornandovemu sporočilu, Wietersheimov v njegovi knjigi: „Gesch. der Völkerwand. II, 356.“

*) Ime Respa, Raspo je staronemško, primeri Heinrich Raspo.

**) Na Štajarskem je vas Turjanci, kraj Mure. Pravijo, da jo je postavilo sedem turov. Tur pomenja toliko kot velikán. Stalo je tam sedem hrastov, te so turi izmeknili, in zatega voljo prê nemško ime vasi Turjanci — „Siebeneichen.“ Turo tudi zna pomenjati tura, Urus, Auerochs, ter bi se ujemalo z imenom gotinskega vojskovodja: Wisand (Procop „Bell. Goth.“) Pis.

Idatius⁵⁾ pa pravi, da je rod Karpov bil pod konsuloma Fuskom in Annulinom (leta 295) na rimsko zemljišče preseljen „in Romania se tradidit.“
(Dalje prihodnjič.)

Ozir v pretekle čase.

Kako so stari Slovani mrličje pokopovali?

Kadar je kdo umrl, najele so žene, da so po mrličju jokale in mu hvalo pele.

Ta navada se nahaja še dandanašnji pri Hrvatih, Vlahih in Morlakih v Dalmaciji. Pa tudi pri primorskih Slovencih okoli Reke in Trsta.

Kakor Dobrovsky dokazuje, Slovani so v predkrščanskih časih svoje mrličje sežigali na prostoru, ki so ga „kostér“ imenovali. Rusi še dan današnji grmado „kostér“ imenujejo. Pepel sežganih kostí so skrbno pobirali, in ga na kraji, ki je bil za to odločen, v velikih vrčih ali kruglah hranili. Mislé, da tudi po smrti človek nekoliko pozemeljskih potreb čuti, so k vrčem s pepélom mrličjevih kostí majhne vrčke z jedmi in pijačo postavljali. Pred 200 leti so neki še tudi Slovenci meso in kruh na grobe svojih žlahtnikov ali rodbenikov nosili. Menili so, da se mrtvi teh jedí poslužijo, kadar ponoči iz grobov vstanejo. Da mrtvi ob enajstih ponoči vstajajo in do polnoči okoli hodijo, to pa veliko praznovercev še dandanašnji veruje.

Mrtvemu v čast so imeli stari Slovani nekoliko dni po smrti veliko pojedino. Ta spomin žalosti so na kmetih ne le Slovani, ampak tudi Slovenci noter do zadnjih časov ohranili. Kakor nekđaj, tudi zdaj bližna žlahta to pojedino ponavadno sedmi dan po njegovi smrti daje. Zato se imenuje taka pojedina sedmina. V nekterih krajih jo imajo osmi dan po smrti. Ondi jo imenujejo osmina ali osmica. V drugih krajih jo imajo pa precej po pogrebu; vendar jo imenujejo po stari navadi sedmino, v nekterih krajih pa tudi pogrebščino. Pred pojedino molijo na glas za mrtvega. Potem se ga spominajo tudi med jedjo. Hvalijo njegove dobre lastnosti. Pijejo mu na dušno srečo. Kadar začno suhe jedí na mizo prinašati, kakor slanino, šarkeljne, bob in orehe, je znamenje, da gré sedmina h koncu. Končajo jo po starej slovenskej navadi z molitvijo in se razidejo.

Listi iz Londona.

II. list. Mojemu dedecu.

Dolgo je že sicer, kar ste nekam zginili, pa ne vem, kamo; al bi Vam za tega del ne pisal? Morebiti ste zapustili ta svet, ki je dandanes res prava dolina solzá — in ker Vam je od nekđaj bilo rudarstvo silno pri srcu, v luni pa, kakor nam zvezdogledi trdijo, da je veliko hribov in gorá, kaj? ako Vas je srce gnalo, da ste se preselili v luno, kjer gotovo ni davka odrajtovati, če kdo po rudah sledí, kakor se mora v Avstrii odrajtovati, ako tudi nobene rude ne stakne! Za trdno se tedaj nadjaje, da kopljete rudo v luni, adresiram pisma svoja v luno, saj pošta mora v luno iti, ker se od nekđaj tisoč in tisoč zaljubljenih pesmic in izdihljejev od vseh strani svetá tje gori v luno pošilja. Jaz o luni nikakoršnega pravega pojma nimam, da-siravno sem nekoliko zvezdoslovnih spisov in cel kup pesmic „na luno“ ali „luni“ prečital, al vse to me nikakor ni razjasnilo, temuč še bolj „lunastega“ činilo, vrh tega pa še v Londonu malo kedaj luno vidim, posebno sedanjí čas ne, ko je mesto polno smradljive megle.

A veste, dragi dedec, zakaj bi jaz rad luno poznal? Glejte, meni so ona nora leta, v katerih je vsak človek bolj ali manj zaljubljen, že minula brez te sreče ali nesreče, — res nenaravna izjemka! — vendar zdaj vidim, da tudi že druga leta odbegajo, in bojim se, da mi še ta brez nje in brez žene minejo. Ženitva je prevažna stvar, in v to bi se rad ne podal brez Vašega nasveta; mislil in mislil sem o tej zadevi sém ter tje in nazadnje to-le izmislil: Jaz sem sicer precej grbav, a vkljub temu hotel bi ljubico lepoticó; take pa nikakor nimam upati, in ako bi mi tudi ta sreča došla, saj pozemeljskim lepoticam lepota brž mine, vse se strašno naglo postarajo. V Londonu se zdaj snuje klub ali družba za poštene samce ali neženúhe, to je „Bachelors-Club“ in v ta klub po vsej priliki stopim, vendar tudi o tem še Vašega nasveta potrebujem, predno večno obetam biti samec. Povejte mi tedaj: kakošna je luna? je li res takošna lepoticá, kakor jo naši pesniki popevajo? je li tudi ona v koga zaljubljena, ali je še vedno deviška Diana? Ali morebiti je že vdova in ima mnogo zalih hčerk? Da! v luni je gotovo vse zalo in krasno, posebno pa dekleta. Starost jim nič ne škoduje, komaj se starajo, že so sopet z luno vred mlade. Kakošna zguba, da ni tako pri nas na zemlji! Zato pa hočem popustiti vse misli na pozemeljsko ženitev in raji v luni si ljubico poiskati, ako mi jo Vi ondi priskrbite. Statuti londonskega „Bachelors-Club-a“ dovoljujejo v luni ali pa gospodičino luno samo ljubico imeti; to mi tedaj nobene zgube delalo ne bode, temveč še imam upanje, da me to društvo zavolj posebnih sposobnosti in lastnosti mojih za prvosednika izvoli. Dobri stari atej! vem, da boste svojemu vnuku najboljše svetovali, in da tako smem brž pričakovati na svoje vprašanje in prošnjo odpisa, ktereга si zeló želim.

Zdaj naj Vam pa nekoliko o Londonu omenim in povem, kako je velik. Že Vi ste mi o njem čudežev pripovedovali, ko sva še na Pohorji ovce pasla. Tega se še dobro spominjam; al za Vaše dóbe je bil London ves drugačen, kakor je zdaj; zdaj bi tukaj še mnogo večih čudežev videli. Pa kako bi Vam ga popisal, da bi bilo kratko in vendar očividno? Mislite si, da je skratelj enkrat, ko ste ravno spali, vse trge in mesta, ktera se nahajajo po celi Štajarski, Koroški, Kranjski, po Goriškem in Tržaškem, po Primorji in po Hrvaškem in še posebno mnogo fabrik iz družih pokrajin avstrijskih na vegasto planjavo znosil, — to bi bilo po priliki velikost ali vnanji obris londonskega mesta. Stanovnikov ima zdaj London, ako angležka štatistika ne laže, 3 milijone; nekteri trdijo, da še več, pa jaz jim skoro ne morem verjeti. To število bi toraj toliko bilo, kakor je prebivalcev vseh skupaj po omenjenih deželah, namreč Štajarskem (brez krofačev), Koroškem (tudi brez njih), Kranjskem, Goriškem, Tržaškem, Isterskem, Primorskem in Hrvaškem. Skoz mesto teče reka precej široka in globoka, čez katero so krasni mostovi, na vzhodni strani mesta ima ta reka veliko ladjostajo ali loko, v katero dohajajo ladje ali brodovi iz vseh strani svetá in dovažajo ter odvažajo vsega, kar svet ima. Evo Vam popisa, kakor se dodaja glediščinim igram, da si bralec lože misli odre; a res blizo takošen je tudi moj namen.

Ako Vas bodo londonske pojedinsti zanimivale in ste s tem odrom zadovoljni, igrati hočem na njem in Vam tako v prihodnjih listih posebnosti velikanskega mesta pojedino popisavati.

⁵⁾ Idatius, descript. consul. Chron. ed Roncalli II, 84.

zemljo ali pa sicer napačno vsajena. Dostikrat sem se prepričal, da le malokdo drevje prav saditi zná. Mnogi si nakopljejo, rekel bi, nasekajo sadežev, ki le malo sesavek — tankih koreninic — imajo, ter jih potaknejo v globoke jamice, klobukovi štuli podobne, pa potem še drevesca prav trdo zateptajo. Tako vsajeno drevo more tako malo rasti, kakor tele sesati, ako mu gobec zavežeš. S čem neki in kje si bo živeža iskalo? Jamo je treba napraviti plitvi skledi enako, bolj na široko, kakor globoko, in ne v mrtvo zemljo, da se korenine raztegniti in živež srkati morejo. Kdor drevesa sadi v ozko globoko jamo, sadi jih kakor jetnike v tesni zapor. Take zasadbe rasti ni mogoča.

Jože. Ali ne bi bilo prav, ko bi se prav globoka jama skopala in preobilna z dobro prstjo zasúla? V tako jamo zasajeno drevo, mislim, bi moglo prav spešno rasti?

Učitelj. Včasih smo tako delali, pa skušnja nas je od tega odvrnila. V tako jamo globoko vsajeno drevó požene korenine po živi zemlji, prav veselo in vspešno v začetku raste, dokler iz bližnje zemlje kaj živeža dobiva; pa korenine, ne da bi na širokost po živi zemlji lezle, se le v globokost, v mrtvo zemljo vrivajo; tû pa ne najdejo več živeža; drevo postane v malo letih klaverno, začne bolehati in vsahne. — Veliko podukov imamo, kako drevje saditi; boljše pa je, vam vse to djanski pokazati. Prihodnjo spomlad kakor sem že omenil, dobimo od gospoda Vodéta, drevesec, in takrat vam bom pokazal jame kopati in drevje saditi kakor gré. — Celó neumen kmet bi bil, kateri ne vé, da je plevelno žito pleti treba, krompir, koruzo itd. okopavati, da obilnega pridelka dajo, al vendar mnogo kmetovalcev pa misli, da drevesa ne potrebujejo nobene postrežbe. Ravno ta pomota pa, zraven tega, da se drevje prav ne sadi, je kriva, da sadjereja zastaja, in nam toliko dobička ne prinaša, kakor bi môgla. Potreba je saj prva leta, dokler se drevo dobro ne vkorenini, spomladi okopavati ga, da se po razrušeni zemlji korenine lože razlezejo, dež lože do njih premoči, in da živeža tudi iz zraka dobivajo. Tudi to delo vam bodem pokazal; lotite se ga potem domá, kateri imate že mlade sadonosnice ali pa drevje, ki slabo raste.

Matija. Al to bi nam preveč časa jemalo, pa bi tudi trave škoda bilo, podkopavati jo.

Učitelj. „Čič nima nič“; tako se v abecedniku učimo; prav taka je tudi tukaj. Iz nič ni nič. Saj tudi mlada živina posebne postrežbe potrebuje, dokler ne doraste in ni za popolno rabo: žrebeta moramo najmanj tri leta krmiti, predno so in to še le za lahko vprego; jaz pa skozi in skozi trdim, da zdravo, žlahno jabelčno drevo več dobička dá, če 30 let stoji, kakor cesarjev najlepši kónj, ako bi ravno toliko let živel. Drevó se okopava prva leta v 5 minutah za celo leto; trave bi res, če bi sto in sto dreves imeli in jih okopavali, nekoliko potrošili; al pri 20 ali 30 drevescih ne bi znesli čez koš trave, pridelali bi pa 15 košev sadja!

France. Naš atej drevje lepo oskrbujejo, pa jim vendar nektero vsahne; kako je to?

Učitelj. Stariši tudi na zdravje otrók skrbno pazijo, in vsak umen človek se ogiblje vsega, kar bi mu zdravje podkopalo, vendar pride bolezen in smrt včasih brez krivde nas samih. Kmalu se človeku, kakor tudi drevesu kaj naključí, kar ga pod koš spravi. Drevesu more krtnica, miš ali kak drug mrčes korenine spodjesti, ali dobi kako rano, ktera se mu ročno ne zaceli, posuši itd. Pri nekterem drevju pa je tudi to-le morebiti napčno, da se je sadonosnik prva leta zasadil s cepiči (pelcarji) najžlahnejega plemena za cepljenje iz raznih in toplejših krajev od našega; takim pa se naše

bolj mrzlo podnebje ne prilega, in tako se ta drevesca sušé. Pa, če tû in tam kako pod zlo gré, vendar ne smemo jenjati po mnogih skušnjah sadonosnic rediti. Saj tudi vas čez sto učencev učim, in znabiti, da se vas bode komaj dvajset izobrazilo, kakor želimo, pa vendar še zato šole ne bomo podrli.

Jože. Po tem takem ne bo nikoli žlahnega plemena sadje od družih krajev pri nas rodilo?

Učitelj. Bo že, bo že, pa drevje moramo našega ozračja polagoma privaditi, kakor smo že mnogotera drevesa privadili. Ako iz bolj prijetnega kraja prinesen cepič na divjak cepim, iz tega čez eno ali več let na družega, in iz družega na tretjega prenesem, bo tretje drevo stanovito, kakor domače. Toda take skušnje ne gredó za kmeta, kateri želi hitro trdnega drevja si zarediti; temuč le za vrtnarje, ki so po širokem s sadje-rejo pečajo. Vam tedaj svetujem, cepiče za cepljenje iz domačih odraslih, rodovitnih in žlahnih dreves jemati, in sadonosnice saditi po mojem poduku; tako bomo sčasoma sadja dovolj imeli, in spremenila se bo naša dolina v lep raj, kterege vam in sebi privoščim.
(Konec prihodnjič.)

Starozgodovinske stvari.

Kakošnega rodú so bili starodavni Karpiani?

Spisal Dav. Trstenjak.

(Konec.)

V ktere kraje rimskega cesarstva so Karpiani bili naseljeni, tega ne pové nobeden starih pisateljev odločno, — gotovo v Panonijo, ktera je velika bila in široka in tudi zarad pogostih bojov zeló opustošena. Mogoče je, da so tudi dobili sedeže na traško-ilirskem polotoku, ker Moses Chorenensis (rodil se 370., umrl 489. leta) pripoveduje, da v Trakii prebiva sedem slovanskih plemen. Morda iz teh preseljenih Karpianov izhaja imenitna rodbina Upravdov, iz ktere je 474. leta en Upravda prišel v Byzant in iz prostega vojščaka postal cesar pod polatinčenim imenom „Justin.“ Ta je svojo sestro Biglenico, ženo kmeta Iztoka, in njenega sina Upravdo poklical iz mesta Vederiana v Macedoniji v Byzant, in ta Upravda je pod polatinčenim imenom „Justiniana“ postal iztočnorimski cesar in eden najučenejših zakonodajalcev stare dôbe.¹⁾ Prazne in zapuščene sedeže Karpianov so gotovo obsedli Hrvatje, ker Konstantin Porphyrogenit²⁾ piše, da so Hrvatje tadaj, ko je Atila mesto Solinum v Dalmaciji premagal (to je bilo 449. leta), stanovali pod Karpati, odkodar so 630. leta se vzdignili in današnje Hrvatsko in Dalmacijo obsedli.

Da je podkarpatska pokrajina bila slovanska v onem času, potrjuje že večkrat omenjena okoliščina poslaništva Grka Priska. On je 448. leta šel iz Byzanta v Atilov tabor skoz močvirni svet prek reke Tise. Domanji prebivalci, toraj ne Huni, so mu nasproti prišli in mu ponujali pijačo, ktero so imenovali med (*μέδος*) in pa kamoš (*καμος*), bila je poslednja iz ječmena. Ker so pivo iz ječmena tudi stari Panoni, kakor Athenaeos sporočuje, imenovali kamoš, tedaj so Panoni ravno tako gotovo bili Slovani kakor prebivalci podkarpatski ob času Atilovem.

Ko je Athenaeos pisal svoje bukve „Deipnosophistae“ 230. leta po Kristusu, ni še bilo Karpianov na desnem bregu Dunaja, ker so, kakor smo čuli, še le 292—295. leta se na rimsko zemljišče preselili. Vendar že za Athenaja se je rabila beseda kamoš za pijačo

¹⁾ Theophilus pri Procop. „Hist. arc.“ ed. Venet. 344—366.

²⁾ Const. Porphyrog. „De admin. Imper.“ cap. 30.

iz bara in ječmena v rimski Panonii. Že dvakrat sem skušal to besedo razložiti, in sem postavil za razlago koreniki: kam — kom (kamiti = čamiti, variti — pariti — paliti, ali pa: komiti = tolči, lušiti, pinsere, tundere, decorticare), tako, da kamoš pomenja ali varjenko, parenko, palenko, ali pa tolklo, tolkovca.

Ker srbščina še pozna poznamenovanja: komovica, komovača, pijača iz komin, komuška — mehenic (Hülse), tedaj bi se posebno poganjal za izpeljavo iz: komiti pinsere, tundere, decorticare, in rekel bi, da *καμος* — kamoš pomenja to isto, kar grško-latinska: *πιισαμη*, ptisana, „enthülste Gerste“ in pa: „Trank daraus“ od *πιισωω*, enthülse, schrotten, pinsere, tundere decorticare.

V enakem smislu so tudi drugi narodi stvarjali poznamenovanja za pijače, na primer: Latini in Gali; to potrjuje beseda brisa. (glej „Novice“ 1867. list 51.)

Že Diefenbach je omenil, da slovenski *o* je bil v stari dôbi še večidel *a*, zato oblika kamoš, za komuš. To nam tudi potrjujejo osebna imena na rimsko-slovenskih kamenih, kjer nahajamo: Magimar, Magurs itd. za: Mogimar, Mogurs.

Zato tudi še drugo poznamenovanje za pijačo iz zobi — žita pri starih Panonih nahajamo v obrazilu: sabajum = zabaj — zobaj, in cesarja Valensa, kateri je to pijačo rad pil, s priimkom: sabiarius = zabiari — zobari (*Amm. Marcell. XXVI. 8. Hieronym. Comment. in cap. XIX. Esaiæ*).

Kako so Nemci pivo po žitu ječmenu, iz kterega so jo varili, imenovali: bier, cerevisia, bior, beor, ber, biar, bjar, beria, baris, barley, hordeum, ječmen v različnih germanskih narečjih, tako tudi panonski Slovani „ex frumento paupertinum potum“ — zabaj, zobaj, iz zabi — zobi, frumentum, Fruchtkörner. Tudi po posodah, v kterih so pivo delali, ali v ktere so jo vlivali, so postala poznamenovanja za pivo, zato najdemo: „theutonicus potus: cibiriticon = cerevisia“ (*Dufresne s. v.*) gotovo od besede: zuber = čeber, primeri koroškoslov. koritnjak po Jarniku: ol, Steinbier.

Starodavni Panoni so tedaj rabili sledeča poznamenovanja za pijače: *πινον* = pino — pivo, *παρavia* = paravia, parovina, parenka, palenka, *καμος* — kamoš = komovica, sabajum = zabaj zobaj. *) Paravio so Panoni tudi parili iz „conyze“, Dürrwurz, bolšinec.

Tako bi sopet nove dokaze dobili, da so Slovani že pred 6. in 7. stoletjem po Kristusu v Panonii in Noriku stanovali, in da so že oholi Rimljani pokušali slovansko mišico.

Politične stvari.

Ali bode zdaj drugače?

Resnične besede piše „Reform“ in Bog daj, da ne bi bile glas vpijočega v puščavi, ko pravi:

*) Stari Kelti so pivo iz ječmena imenovali: *κόμα*, *κόμμη*, *κόμμηδ* (Athenaeos po Posidoniu IV. cap. 13). Diodor (V. 26) sicer piše, da so Kelti pivo imenovali *ζύθος*, zythum; al Strabon (17) pravi, da tako je tudi imenujejo Lusitanci in Aleksandrinci. Plinij in Hieronym pa je prilastujeta Aigyjočanom. Strabon celó pravi, da je *ζύθος* bila pijača iz želoda. Ulpian (Dig. III. 63, 6.) pripoveduje, da je zythum bil narejen „vel ex hordeo vel ex tritico vel ex pane.“ Ali ne bi se smelo pri besedi *ζύθος* misliti na slov. ženta, žonta, tropinovec, iz korenike: ženti, *σφιγγισ*, prešati.

Pis.

To je žalostno pri nas in vnanji svet se iz tega norca dela, da z vsako novo preuredbo v postavah tako delamo kakor da bi bila čisto nova iznajdba, o kateri drugi svet nič ne vé, čeravno take postave že zdavno imajo drugod. Pri nas mora za novo veljati to, kar drugod vrabci že po strehah čvrčijo! Namesti da bi se drugod vpeljane in po skušnjah potrjene postave pri nas le prepisale in vpeljale, se prevdarjajo in posvetujejo desetkrat in zapravlja se s tem čas in denar, kateri se iz davkov jemlje. Pri nas je, saj dosihmal, vse prav po polževo lezlo: kaka komisija je najpred snovala novo postavo morebiti mnogo mesecev; po tem je ministerstvo o njej sklevalo; zdaj je prišla v državni zbor; tū jo je odbor v pretres vzel, potem še le je prišla na sito celemu zboru, in tū se je točka za točko, beseda za besedo pretresala, dolgi govori so se pletli za vsako malo stvarco; ako je bila na posled sprejeta v zboru, so jo ministri še enkrat prekuhovali v svojem zboru, predno so jo dali cesarju v potrjenje. Da! to je strašno dolga pot pa draga, draga — in nazadnje smo dobili kaj, kar je v družih državah že davno vpeljano.

Bo li to zdaj drugače? — Nekteri od novega parlamentarničnega ministerstva pričakujejo čudežev. Ljudstva ne zahtevajo, da bi ministri čudeže delali; ljudstva so zadovoljna z navadnimi človeškimi deli, in taka dela ne potrebujejo nobenega izrednega delovanja, ktero bi presehalo človeško moč; saj ima svet dosti izgledov, kako naj se ljudstva vladajo, da bo njim prav, pa tudi dobro vladi: vest, pravica in poštene skušnje v vsem naj so voditeljice, pa gré vse lahko. Dolgo so nas v Avstrii pitali le z načeli (principi), vendar se nikoli nismo najedli, da bi bili siti, še manj pa smo se vdebelili. Skrajni čas je, da iz „lepih principov“ kadaj sad dozori! Ali so novi ministri možje za to, to bo še le skušnja učila. Ljudstva so trezna in ne hvalijo dneva pred nočjo.

Ozir po svetu.

Pregled zemlje.

Površje zemlje iznaša 9 milijonov in 280.000 zemljepisnih milj; med temi je suhe (kopne) zemlje samo 2 milijona in 434.000 milj, vse drugo je voda.

Prebivalcev na zemlji po najnovejšem številjenji je okoli 1350 milijonov, kateri govore, kolikor je dozdanano, 3064 jezikov in priznavajo 1100 vér, med temi je katoličanov 173 milijonov, pravoslavne vere (starovercev) 80 milijonov, protestantov 83 milijonov, židov (judov) 5 milijonov, muhamedancev 160 milijonov, vsi ostali so pogani (ajdi).

Srednja starost človeška je 33 let. Četrtnina otrók umrje pred 7. letom, polovica njih pred 17 letom. — Od 100 ljudi jih le 6 doživi 60. leto in čez, med 500 ljudmi le eden 80. leto in med 1000 le eden 100 let. — Vsako leto, ako ne razsajajo obširne kuge, umrje blizo 33 milijonov ljudi, po takem jih umrje vsaki dan 91.000, 3730 vsako uro, 60 vsako minuto. V tem pa se rodi vsako leto okoli 41 milijonov ljudi, ako ni vojská, kug in družih nezgod po svetu.

Slovansko slovstvo.

* „Slavjanski razgovori“ v vseh glavnih slovanskih narečjih (ruskem, poljskem, českem, bulgarskem in srbsko-hrvaškem se cirilico in latinico) se imenuje knjiga, 20 pôl debela, ktero bode izdal Dragutin Tomaj Tuminski v Belem gradu, in na ktero prejimate naročnino (1 gold.) vredništvu „Zukunft“ na Dunaji in „Svetovid“ v Belem gradu do 15. dne pri-

*